

A jelentés két ajánlását - állománygyarapítás céljára anyagi támogatás szakkönyvtárak számára, természettudományi és műszaki referenzkönyvtárak létrehozása regionális szinten - további megfontolás tárgyává teszi a kormányzat.

Létrehoznak egy testületet, amelynek elnöke, titkára és legfeljebb három függetlenített tagja lesz, akiket az Oktatásügyi Miniszter nevez ki. A használók igényeinek folyamatos figyelemmel kísérése érdekében több tanácsadó testületet alakítsanak.

1971 júniusában megalakult a szervező bizottság és megkezdték a Fehér Könyvben foglaltak megvalósításának kidolgozását. Egyidejűleg felkérték Maurice Line-t, készítsen tanulmányt a gépesített adatfeltárás felhasználásának lehetőségeiről.

Könyvtáros körökben nem érzik megnyugtatónak a Fehér Könyvet. Annak idején a Parry-jelentés, az egyetemi könyvtárak vizsgálata alapján, megállapította, hogy hiányzik egy csucsszerv a különböző könyvtári rendszerek egységbe fogásához. Most végre létrejön a csucsszerv - de kérdéses, hogy mennyire kapcsolódik a meglévő rendszerekhez, mennyiben tudja valóban összefogni őket, kielégítve az országos könyvtári ellátás szükségleteit.

Mongol könyvtárakban

SALLAI István

Két hetet töltöttem Mongóliában Lénárt Elekkel, a Népművelési Intézet munkatársával együtt; művelődési intézményeket kerestünk fel, közöttük néhány könyvtárat. Bár ilyen rövid tanulmányut csak némi bepillantásra ad lehetőséget, az így szerzett mégoly kevés és felületes tapasztalat megismerése sem teljesen érdektelen, minthogy a mongol könyvtárügyre vonatkozó közlések, cikkek szinte alig hozzáférhetők.

A könyvtárak a mongol művelődésügyi minisztérium közművelődési osztályának irányítása alatt állnak. (Ehhez az osztályhoz

tartoznak a könyvtárakon kívül a muzeumok, mozik, művelődési házak és klubok, innen irányítják az öntevékeny kulturális munkát is.)

A könyvtárak módszertani központja - hasonlóan a miénkhez - Mongólia nemzeti könyvtára. A művelődési házak, klubok módszertani irányítását pedig a minisztérium közművelődési osztálya keretében szervezett módszertani részleg végzi. Az osztály létszáma e részleggel együtt 13 fő.

Az 1,5 millió km² területű, 1,1 millió lakosu ország 17 kerületre (ajmak) és a kerületi jogu fővárosra tagozódik. Egy-egy ajmak lakossága átlagosan 60 000, a falvak (szómon) átlagos lélekszáma kb. 2500 fő. A szómon nemcsak közigazgatási, hanem egyben gazdasági központ is, központja a területén levő termelőszövetkezetnek.

Az ország kulturális intézményei csaknem kivétel nélkül az ország fővárosában, a kb. 200 000 lakosu Ulan Batorban található. Szimfonikus zenekar pl. egyetlenegy van az országban, a 3 állami együttes közül csak egy, az un. "Góbi Altáj" együttes az, amely nem a fővárosban működik, 4 ajmak székhelyén van színház. Igazán jelentős nagykönyvtár is csupán a fővárosban található.

A könyvtárügy fejlődése 1921-ben, a szocialista forradalom győzelme után kezdődött. A forradalmat megelőző időszakból az ország akkori világi és egyházi ura, Zsavzandamba által a XVII. században létrehozott könyvtárat említhetjük meg, amely mongol, tibeti, indiai, mandzsu, kínai nyelvű könyveket tartalmazott.

Nemzeti könyvtárán kívül Mongóliának ma 28 városi és kerületi (ajmak) könyvtára, 275 községi (szómon) könyvtára, 800 olvasóterme, 146 iskolai és 67 intézményi, hivatali könyvtára van. A városi könyvtárak átlagos állománya 80-150 000 kötet, a kerületieké 60 000, a falusiaké 3-15 000 kötet.

A NEMZETI KÖNYVTÁR

Az országban lényegében egy nagy tudományos könyvtár működik, amely egyben az ország nemzeti könyvtára: a Mongol Népköztársaság Nyilvános Könyvtára. Mint központi nyilvános könyv-

tár, prézens jellegű nemzeti könyvtári állományán kívül kölcsönzési állománnyal is rendelkezik. A népi forradalom győzelme után, 1921. november 19-én a "Kis Hurál" határozata alapján jött létre a "Kéziratok és Könyvek Intézete" (ma a Mongol Népköztársaság Tudományos Akadémiája) mellett létrehozott 2000 kötetnyi állományú könyvtárból. Ma 2 millió könyvet és kéziratot tartalmaz, mandzsu, mongol, orosz, tibeti, angol, francia, japán, kínai nyelven; évente 80 000 olvasó látogatja, 150 000 kötet könyvet kölcsönöz. Ma is a Mongol Tudományos Akadémia felügyelete alatt áll. A bibliográfiai, könyvtártudományi és a módszertani tevékenység országos központja. Osztályai: gyarapítási és állományi, feldolgozó és katalógus-, olvasószolgálati, tájékoztató és módszertani osztály. A könyvtár 20 ország 50 könyvtárával és tudományos intézetével áll cserekapcsolatban, 5 nagy gyűjteménye van: a mongol gyűjtemény, a szovjet és nyugat-európai gyűjtemény, a keleti gyűjtemény, a tibeti gyűjtemény, a periodikumgyűjtemény. Néhány kézikönyvön kívül szabadpolcon szinte semmit sem tart (kölcsönző részlegében sem).

Mongóliában jártunkban egyszer azt a megjegyzést hallottuk, hogy ott van a világ vége. Furcsán hatott ez az állítás, mint-hogy "Közép"-Ázsiáról volt szó. A megjegyzés azonban arra utal, hogy déli határai valóban a világ végét jelentik, hiszen - amint mondják - ha délről tenger övezné, ez további kapcsolatot nyitna a világgal, ma azonban a Kínai Népköztársasággal szinte semmi kapcsolatuk nincs. Ezt a körülményt érzékletesen mutatja a könyvtár tibeti gyűjteménye. A többszázezer kötetes gyűjtemény vezetője pl. semmiféle kapcsolatban nem áll tibeti könyvtárakkal, soha nem járt Tibetben, a tibeti nyelvet is Mongóliában tanulta.

A könyvtár számos igen értékes kincset őriz. Pl. a szent könyv: "Najman mjangat" vagy "Dzsadamba", 8000 versszakból álló költemény pálmalevélre írva, amelyről úgy tudják, hogy időszámításunk előtt Nagandzsun indiai tudós és költő használta; a XV. században Tibetben készült kéziratok teljes Kandzsur és annak mongol fordítása (108 kötet) valamint a Tandzsur (226 kötet), amely az öt ősi indiai tudományt foglalja egybe: filozófiát, orvostudományt, művészetet, hangzástant és gyakorlati tudományokat. A Kandzsur és Tandzsur kötetei nem is emlékeztetnek a mi fogalmaink szerinti könyvre. 70-80 cm hosszú, 20-22 cm széles, egymásra fektetett szabad lapok tömbjeiből állnak; ezeket vá-

szonba bugyolálják, zsineggel kötik át, s így helyezik el a polcokon. (Ugyanilyen, tibeti nyelven írt Kandzsúr-példányokat láttunk Mongólia egyik működő lámakolostorának istentiszteletén a székeiken törökülésben ülő lámák ölében.)

Itt őrzik a mongolikák közül a leghiresebbet; a "Mongolok titkos története" megjelölésűt, amely 1240-ben Ogotáj kán udvarában készült, továbbá az "Arany Évkönyv"-et, a mongol történelmi krónikák egyetlen megmaradt példányát a XVIII. századból.

A kéziratok között található u. n. "mongol négyzetes" írással írott könyvek, amelyek írása kilenc különféle színnel készült. Egyes kötetek minden lapján megtalálható a 9 szín, de kötetenként is változik a szín. (A kilenc szín, azaz a "kilenc ékszer": aranypor, ezüst, korál, gyöngy, türkisz, lazur, gyöngyház, acél és réz). Vannak könyvek, amelyek betűit szövetre himezték, színes fonállal.

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK

Az állami (városi, kerületi, községi) könyvtárak a tanácsokhoz tartoznak. Vidéki utunk egy ajmak-könyvtárba vezetett. A ritkán lakott országban igen kevés a vasút (mindössze 1000 km körül), kiépített utjai alig vannak, úgyhogy az egyes ajmakok között a fő közlekedési eszköz a repülőgép. A fővárostól 330 km-re eső Bulgan ajmakot a Mongol Légitársaság kétmotoros gépén látogattuk meg. Bulgan valamivel több mint 10 000 lakosú város. Maga az ajmak fél Magyarországnál nagyobb (50 000 km²) de mindössze 14 községgel és 38 000 lakossal. A székhely jurtákából álló város, kőépületekkel a közepén. Ezek többsége középület vagy üzem (tanácsház, szálló, áruház, mozi, művelődési ház, malom stb.). A város ezernyi jurtáján túl, ameddig a szem ellát, füves puszta, csak a hegyek északi oldalán némi erdő. Az ajmak művelődésügyét kulturális osztály irányítja. Minden ajmak székhelyén művelődési ház működik (módszertani kabinettel), ezenkívül könyvtár, mozi, helytörténeti muzeum, képzőművészeti csoport, fotostudió. Az ország könyvtárügyén szovjet hatás tapasztalható, aminek következtében a művelődésügy egyéb ágaihoz képest a könyvtárügynek nagy a jelentősége. Ezt igazolja Bulgan város is, amely mint valami sziget áll a pusztaságban 10 000 lakosával, és 50 000 kötetes könyvtárral rendelkezik. A könyvtár állományából mintegy 10 000 kötet orosz nyelvű. Alapterülete nagyobb, mint

Budapesten egy átlagos Szabó Ervin kertületi könyvtár. A könyvtár zártpolcos (mint általában mindegyik könyvtár, amit láttunk). Három részlegből áll: kölcsönzóből, olvasóteremből és gyermekkönyvtárból. Mindegyikhez önálló raktári rész tartozik, de e három raktári részlegen kívül van egy "alapraktára" is. 5 fő-foglalkozású könyvtáros dolgozik a könyvtárban. Érdekessége, hogy gyermekrészlege csak prézens irodalmat tartalmaz; a könyvkölcsönzést iskolai feladatnak tartják. Mongol nyelven a következő magyar műveket találtuk meg itt: Petőfi költeményei, Darvas: Rézseg eső, Veres Péter: Szamadás, Pécsi - Sófalvi: Magyarországról. (A többi meglátogatott könyvtárban is csupán ezek a művek fordultak elő.)

A könyvtár mellett 7 tagú könyvtári tanács működik és 50 könyvtári aktivista. A tanács tagjait a tömegszervezetek delegálják. A propagandatevékenység teljesen szovjet mintájú (irodalmi este- ket, olvasókonferenciákat, felolvasásokat rendeznek, egyéni olvasóterveket dolgoznak ki, könyvkiállításokat rendeznek). Az írásos és a szemléltető propaganda anyagát a könyvtár részben maga állítja elő és küldi szét, részben pedig az országos módszertani központtól kapja. Módszertani tevékenységéhez tartozik a falusi könyvtárosok képzése és továbbképzése, évi kéthetes szem- mináriumokon.

A könyvtár 1972. évi adatai (novemberig):

	beiratkozott olvasók száma	forgalom (kötetszámban)
felnőtt olvasóterem	780	11 412
felnőtt kölcsönző	601	8 502
gyermekrészleg	1295	13 844
Összesen:	2676	33 758

Ha feltételezzük is, hogy a felnőtt olvasóterembe és a kölcsön- zőbe nagyjából ugyanazok a személyek iratkoztak be (az olvasókat ugyanis részlegenként külön-külön tartják nyilván), akkor is meg- haladja az olvasók száma a lakosság 20 %-át.

Felkerestük egy "közeli" község, az ajmak székhelyétől 50 km- re levő Bugat könyvtárát is. Gépkocsin mentünk, az "utat" a füves pusztaságon vezető keréknyomok jelentették. Ut közben

egyetlen élő lélekkel, egy lovassal találkoztunk. Az 1600 lakosu Bugat község 410 jurtából s egy-két kőépületből (tanácsháza, klubépület) áll.

A községhez 195 000 hektárnyi terület tartozik, rajta 64 téli szállás, 40 000 ló és szarvasmarha. A községben analfabéta nincs. Az állattenyésztők brigádokba vannak osztva, az egy brigádhoz tartozó jurták vándorolnak a területen, a legeltetési rend szerint. Nem egy jurta huszonnégyszer változtat helyet évente.

A község művelődésének központja a klub. 3 főfoglalkozásu munkatársa van: a klubvezető, a mozivezető és a könyvtáros. A zárt-polcos könyvtár is a klubban működik, állománya 5000 kötet. A brigádok számára letétbe ad könyvet. A népművelési munka ezen a fokon még eléggé egybefolyik. Pl. a könyvtáros a népi hangszerékből álló zenekarnak is tagja.

Ulan Batorban megtekintettük a Gorkijról elnevezett városi kerületi könyvtárat is. A könyvtárnak 6 munkatársa van; 3000 beiratkozott olvasójának 50 %-a felnőtt. Évi gyarapodása 4000 kötet. Szervezete azonos Bulgan ajmak könyvtáráéval. Gyermekek részlege ugyancsak prézens jellegű. Forgalma évi 50 000 kötet, négy raktárra osztott állománya meghaladja a 60 000 kötetet. A betürendes és a tizedes rendszerű szakkatalógus mellett un. "tematikus" katalógusokkal is rendelkezik.

A szakszervezeti könyvtáraknak az ország iparának alacsony foka miatt nincs nagy szerepük. Az ország 39 szakszervezeti könyvtára közül a Mongólia Szakszervezeti Tanácsa keretében megszervezett könyvtár látja el a módszertani feladatokat; ez módszertani utmutatók kiadását és 10 napos továbbképzési szeminárium szervezését jelenti. Meglátogattuk a Vasutas Szakszervezet 60 000 kötetes könyvtárát, a szakszervezet művelődési házában. A könyvtár évi 1000 kötetet vásárol, 400 beiratkozott olvasója van a felnőtt kölcsönzőben, 800 az olvasóteremben és 1000 a gyermekkönyvtárban. 3 főfoglalkozásu könyvtáros dolgozik benne.

A közművelődési könyvtárak minden típusában az állomány növelését tartják a legfontosabb kérdésnek. Az olvasószolgálat részlegei (kölcsönzés, helyben olvasás) mindenütt mereven elkülönülnek egymástól.

A könyvtári tevékenység anyagi alapjai biztosítottnak látszanak. Pl. az 1600 lakosu Bugat község könyvtárában a könyvbeszerzésre fordított összeg 3000 tugrik, kb. 9000 Ft. (Nálunk az ekkora községkategóriára eső országos átlag 6000 Ft.) Egy-egy ajmakban 6-8 főfoglalkozású könyvtáros dolgozik.

A mongóliai közművelődési munka egésze (szabadegyetem, klub, könyvtári munka stb.) a népi kultúra igen aktív ápolásával kapcsolódik össze. Művelődési otthonaik, klubjaik valóban a nép életének színterei, s ezeket nem csupán rendezvények, előadások megtekintése céljából látogatják. A népművészet, népzene, népdal, népviselet a művelődési munkában központi szerepet tölt be; egyik-másik ágazat - pl. tánc, ének, hangszeres zene - magas színvonalon áll.

A társadalom gazdasági és kulturális fejlődése - különösen, ha figyelembe vesszük azt a szinte teljes egészében nomád állapotot, ahonnan 1921-ben elindultak - imponáló. De a legnagyobb hatást mégis az a szívélyes barátság tette ránk, amellyel bennünket fogadtak és ahogyan hazánkról s a magyarokról mint velük rokon népről szóltak.